

Berkelland Beltrum I

Het ruilverkavelingsgebied Beltrum I in de Achterhoek kenmerkt zich van oudsher door een coulisselandschap met overwegend onregelmatige percelen en slingerende wegen. Het oppervlak is licht glooiend, met essen als akkerlanden in het zuidoosten, later ontgonnen velden in het westen en lagere beekdalen in het noorden en oosten.

De herontwikkeling van Beltrum I behoort tot de laatste gebieden die volgens de Ruilverkavelingswet van 1938 tot stand zijn gekomen en liep deels vooruit op de wet van 1954. Daarin zou ruilverkaveling meer zijn dan het rationaliseren van het grondeigendom en grondgebruik. Ook niet agrarische doelen als 'landschapsschoon' of recreatieve voorzieningen zouden in de plannen worden meegenomen. De wet van 1954 stelde een zogenoemd landschapsplan verplicht bij uit te voeren ruilverkavelingen. Het ontwerp voor de in 1944 aangevraagde ruilverkaveling Beltrum I (ca. 2770 ha) dateert uit 1950 en is uitgevoerd tussen 1952 en 1959, onder supervisie van de Heidemij. Het bijbehorende landschapsplan liep daarmee vooruit op de wettelijke verplichting en is van de hand van H.W. de Vroome van Staatsbosbeheer. De Vroome liet in zijn ontwerp het karakter van het Achterhoekse landschap rondom het buurtschap Beltrum in hoge mate intact. Naast concrete ruilverkaveling voerde de Heidemij een uitdunning van de beplanting door en een beperkte rationalisering van het ontsluitingssysteem. Het aantal percelen per bedrijf werd bijna gehalveerd (van 6 naar 3,5) en er werd ongeveer 65 km aan zandwegen verhard. Het coulissekarakter, de onregelmatige kavelvormen en de bestaande agrarische bebouwing bleven gehandhaafd. De situering van de toegevoegde bedrijven is aangepast aan de oude, wat rommelige structuur. De bebouwing is relatief kleinschalig en omvat vele typen boerderijen en woningen, met overwegend rode, gesmoorde pannendaken. Van betekenis zijn ook de herinneringen die de windhoos van 1926 in het gebied naliet in de vorm van nieuwbouw. De omgeving van Beltrum laat een menging zien van negentiende- en vroeg-twintigste-eeuwse boerderijen en woningen (met name uit de periode 1926-1930) en naoorlogse (Wederopbouw)bedrijven. De wegenstructuur is in beperkte mate gerationaliseerd: de oude tracés zijn iets gestroomlijnd en de primaire en secundaire wegen zijn verhard. Uit landschappelijk en toeristisch oogpunt zijn echter ook onverharde wegen en paden behouden. De meeste wegen zijn (opnieuw) van begeleidende beplanting voorzien. Er zijn zoneringen in het landschap herkenbaar gebleven, die deels zijn terug te voeren op de geologische en bodemkundige structuur, en die kenmerkend zijn voor het oostelijk zandgebied. Zo is er bij de uitvoering een duidelijk contrast gehandhaafd of gerealiseerd tussen de inrichting van de zogenoemde Beltrumse Es, ten noorden van de langs de Slinge lopende Ruurloseweg (N 319) en het eind negentiende eeuw ontgonnen Beltrumse Veld, ten zuiden van de Ruurloseweg. Dit Beltrumse Veld is volgens planmatige opzet ontgonnen en in cultuur genomen, maar had een 'verkamerde' structuur. Deze vormgeving staat veel dicht bij het bestaande beeld van een naoorlogs ruilverkavelingslandschap dan die

van de Beltrumse Es. Ook vertoont het Beltrumse Veld overeenkomst met de rond 1900 ontgonnen en eveneens tot de ruilverkaveling behorende gronden ten westen van het dorp. De huidige verkavelingspatronen laten de contrasten duidelijk zien, ook doordat de verkamering van het Beltrumse Veld - mede door de ruilverkaveling - aan detaillering heeft ingeboet.

Van groot belang bij de herontwikkeling van Beltrum I was dat het tevens een van de eerste Streekverbeteringen in ons land was. Deze vorm van plattelandsvernieuwing omvatte, naast de agrarische productieverhoging, ook een maatschappelijk programma, uitgevoerd onder leiding van de Rijkslandbouwconsulent. Doel van de streekverbetering was het bestrijden van maatschappelijke achterstanden, zoals gebrekkige huisvesting en voorzieningen, lage scholingsgraad, slechte hygiëne, kinderarbeid, e.d. Het programma was daarom voor een belangrijk deel gericht op de verbetering van de rol van de boerin en haar huishouden.

De huidige betekenis van de ruilverkaveling Beltrum I ligt in de conservering en waar nodig hernieuwde accentuering van het karakter van het bestaande, kleinschalige, als idyllisch en schilderachtig ervaren coulisselandschap. Hieraan dragen ook de kronkelige wegen, de sloten- en greppelstructuur en de niet zo omvangrijke boerderijen bij. Er bleef een als redelijk authentiek en aantrekkelijk ervaren landschap behouden, ondanks - of dankzij - de relatief beperkte modernisering en schaalvergroting van het agrarisch bedrijf.

Het dorp Beltrum is sinds de jaren zestig gegroeid en verdicht en heeft zich tevens uitgebreid - onafhankelijk van de inrichting van de ruilverkavelde gronden. In het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw heeft rond Beltrum een nieuwe, maar vooral administratieve ruilverkaveling plaatsgevonden, waarbij de grondruil niet gepaard ging met een fysieke herindeling. Deze herontwikkeling heeft onder meer een ruim 20 km lang netwerk van nieuwe, recreatieve fietspaden en groene omzoming opgeleverd.

versie 3, 12/3/2013